Sadržina zaveštanja (testamenta)

Testament može sadržati odredbe koje su po svojoj prirodi veoma raznovrsne : one koje se odnose na imovinska raspolaganja, one koje se tiču sprovođenja poslednje volje i razne druge odredbe neimovinskog karaktera. S obzirom na to, u teoriji je izvršena podela sadržine testamenta na materijalnu, formalnu i na onu koja obuhvata tzv. ostale odredbe. U materijalnu sadržinu takođe spada i veliki broj raznovrsnih odredbi, ali za nju je karakteristično to što se uvek, neposredno ili posredno, odnosi na imovinsko raspolaganje zaveštaoca. Materijalna sadržina testamenta je u pitanju kod: postavljanja naslednika, određivanja naslednih delova, određivanja uslova, rokova, isključenja iz nasleđa, i dr. Formalna sadržina zaveštanja odnosi se na slučaj postavljanja izvršioca testamenta, ili određivanja tzv. konkretizatora zaveštaočeve volje samo u vezi sa nekom posebnom odredbom u testamentu. Konačno, sadržina zaveštanja može biti i neimovinske prirode-tzv. ostale odredbe : priznavanje vanbračnog očinstva, određivanje mesta i načina sahrane. Kao što je poznato u rimskom pravu, postavljanje naslednika je bio glavni i suštinski element sadržine zaveštanja, element bez koga testament ne proizvodi pravno dejstvo. U savremenim pravima, odredba o postavljanju univerzalnog naslednika, nije neophodna za punovažnost zaveštanja . Ipak, on ima veliki praktični značaj – naslednik stupa u sva prava čiji je titular bio ostavilac, na njemu je obaveza da namiri osataviočeve dugove, da ispuni određene naloge... Naslednik se najčesce postavlja neposredno: imenom i prezimenom, a često se uz ime i prezime stavlja i dodatak koji označava odnos između zaveštaoca i naslednika. Određivanje naslednika moze biti i posredno, i to na dva načina. Prvi način posrednog određivanja naslednika sastoji se u tome sto zaveštalac u testamentu navede podatke na osnovu kojih se može utvrditi identitet naslednika. Npr., zaveštalac odredi da će njegov naslednik biti ono od njegove dece koje ostane na selu i bavi se zemljoradnjom, ili navede da će nasledstva dobiti njegov sekretar, ili da ce 1/10 zaostavštine dobiti šahovski klub koji pobedi na turniru te godine, i drugo. To znači da naslednik može postati i lice koje u trenutku sačinjavanja zaveštanja nije moglo da se individualizuje Drugi nacin posrednog određivanja naslednika se odnosi na njegovu individualizaciju, i tu se javlja situacija da zaveštalac ostavlja jednom licu određena prava i koristi iz zaostavštine. Dakle, naslednik moze da bude određen na razne načine, neposredno ili posredno, ali je bitno da to bude učinjeno tako da se tumačenjem može utvrditi ko je to lice i kakva je vrsta sukcesije u pitanju. Naslednik moze naslediti celokupnu zaostavštinu, ili samo jedam njen deo, sto se najčesce određuje razlomkom. Razume se, univerzalni sukcesor (naslednik) ne mora biti samo jedno lice, vec naprotiv, u testamentu zaveštalac ih moze postaviti vise, i to na različite načine. Trenutkom smrti ostavioca, postavljeni naslednik stiče zaostavštinu. Od smrti ostavioca, pa sve do smrti naslednika, sva nasleđena prava i obaveze će se nalaziti u njegovoj imovini. Međutim, i od tog pravila postoje izuzeci. Naime, moguće je zameniti naslednika, postaviti uslove, rokove, kao i naloge. Zamena naslednika ima više oblika, i sadrži manje ili veće sličnosti kao kod sukcesivnog nasleđivanja.

Opozivanje zaveštanja

Jedna od bitnijih osobina zaveštanja je opozivost. Opozivanje testamenta znači oduzimanje važnosti jednom punovažnom zaveštanju od strane samog zaveštaoca. Testament se može

uvek opozvati, sve dok zaveštalac ima aktivnu testamentarnu sposobnost. Opozivanje može biti formalno i neformalno. Formalno opozivanje znači da se testament može opozvati u istoj formi (npr. olografski testament se opoziva u formi olografskog testamenta), ili u nekoj drugoj formi. Formalno opozivanje može biti izričnо ili prećutno. Izričnо je kada testator sastavi određenu odredbu kojom opoziva raniji ili sve svoje testamente. Prećutno opozivanje postoji kada zaveštalac sačini najmanje dva testamenta gde se oni razlikuju po sadržini. U takvoj situaciji važi pravilo da kasniji testament ukida raniji, u meri u kojoj se razlikuje njihova sadržina. Neformalno opozivanje može biti izričnо i prećutno. Izričnо je u slučaju kada testator uništi testament u nameri da ga opozove. Uništavanje se vrši cepanjem, spaljivanjem, precrtavanjem ili pisanjem preko testamenta „poništeno“. Prećutno neformalno opozivanje, s druge strane, obuhvata prenos određene imovine ili stvari, ili njihovo uništavanje. U takvim slučajevima se uzima da je zaveštalac opozvao testament. Opozivanje u svakom slučaju može biti u celini ili delimično.

Ništavost zaveštanja

Pravno dejstvo može proizvoditi samo punovažan testament. Dakle, onaj testament koji je sačinjen protivno zakonu i moralu, kod koga nije poštovana forma, kada zaveštalac nije imao testamentarnu sposobnost, ili gde postoje mane u volji, biće pogođen sankcijom ništavosti. Ništavost može biti apsolutna i relativna. Ukoliko je zaveštanje sačinjeno protivno zakonu, moralu ili običajima, radi se o apsolutnoj ništavosti. Takođe, ništavo je i zaveštanje koje je sačinilo lice bez testamentarne sposobnosti, kao i falsifikovano zaveštanje. Simulovana i fiktivna zaveštanja, kao i ona kod kojih forma nije ispoštovana, tako da se na prvi pogled zaključuje da nije reč o testamentu, takođe su ništavi. Naravno, ništavost pojedinih odredbi ne utiče na ceo testament, ukoliko on može opstati bez njih ili ako te odredbe nisu bile odlučujuće za sačinjavanje tog testamenta. U našem pravu je izričito određena ništavost sledećih odredbi u testamentu: odredba kojom zaveštalac određuje naslednika svome nasledniku; odredba kojom zaveštalac zabranjuje svom nasledniku da otuđi stvar ili pravo koje mu je ostavio; odredba kojom se zabranjuje ili ograničava deoba nasledstva; odredba u javnim testamentima kojom se nešto ostavlja licu ovlašćenom za sačinjavanje testamenta; odredbe u alografskim i javnim zaveštanjima kojom se nešto ostavlja svedocima; odredba o usmenom zaveštanju kojom se nešto ostavlja zaveštajnim svedocima i njihovim srodnicima. Ništavo zaveštanje se smatra da nikada nije ni postojalo. Lice koje je dobilo korist na osnovu ništavog zaveštanja smatraće se fiktivnim naslednikom. Drugim rečima, ukoliko je on znao za ništavost, vratiće sve što je primio, a ako je bio savestan, vratiće samo ono što je imao u trenutku saznanja za ništavost. Na ništavost sud može pozvati svako zainteresovano lice. Pravo na isticanje ništavosti se ne gasi. Za razliku apsolutne, relativna ništavost, odnosno rušljivost pogađa pojedinačne interese, odnosno na rušljivost se može pozvati samo pravno zainteresovano lice i to u roku od godinu dana od saznanja za razlog rušljivosti, a najkasnije u roku od 10 godina od dana proglašenja zaveštanja i to prema savesnom licu. Prema nesavesnom licu, poništaj zaveštanja se može tražiti u roku od 20 godina od dana proglašenja zaveštanja. Relativna ništavost tiče se pre svega mana volje. Prinuda, prevara i zabluda tradicionalno zauzimaju prvo mestu među razlozima rušljivosti. U slučaju postojanja fizičke prinude, testament nije ni nastao. Treba voditi računa o tome da će zaveštanje biti ništavo i kada mane potiču od trećih lica, kao i u slučaju postojanja zablude o motivu. Testament je strogo formalni pravni posao, tako da povreda forme

predstavlja razlog rušljivosti. Konačno, razlog rušljivosti postoji i u slučaju nepostojanja aktivne testamentarne sposobnosti. To se odnosi i na lica mlađa od 15 godina ili na lici koja su navršila 15 godina, ali koja su nesposobna za rasuđivanje i koja su lišena poslovne sposobnosti.

Rezime

U naslednom pravu testament ima više značenja: u formalnom smislu zaveštanje je svaka izjava volje uperena na postizanje nekog naslednopravnog efekta, data u zakonom utvrđenoj formi za testament. U tom smislu neka osoba može imati više testamenata, od kojih će važeći biti samo onaj poslednji (poslednja volja ostavioca). Međutim dešava se situacija da zaveštalac napiše više testamenata, a da u poslednjem ne uredi neko pitanje koje je uredio u prethodnim verzijama. Tada će, u određenoj meri, važiti i prethodni testamenti; u materijalnom (subjektivnom) smislu zaveštalac može imati samo jedan testament - to je poslednja volja ostavioca. Poslednja volja mora biti jedna i jedinstvena, jer je to ono što će biti sprovedeno u pravnom životu. Testament u materijalnom smislu predstavlja vanvremensku i apstraktnu volju ostavioca, što znači da, ako npr. testament bude uništen, on će i dalje postojati u materijalnom smislu. Ako se nekako sazna njegova sadržina (ili bude rekonstruisan), sud će postupiti po toj volji; u objektivnom smislu, testament predstavlja ispravu koja sadrži ostaviočevu poslednju volju, odn. objekt na kome je napisan testament (npr. parče papira). Pod pravnom prirodom testamenta podrazumevaju se njegove osobine kao pravnog posla:
1. pravni posao mortis causa (za slučaj smrti) - je posao koji se preduzima za života, ali njegova pravna dejstva otpočinju tek smrću određenog lica (u ovom slučaju ostavioca);
2. dobročin (lukrativni) pravni posao - je onaj posao kod kojeg jedna strana dobija korist, a da za to ne daje nikakvu (ili daje izuzetno nesrazmernu) protivnaknadu;
3. jednostran pravni posao - nastaje i proizvodi pravna dejstva izjavom samo jedne volje;
4. strogo lični pravni posao - je onaj kod koga je isključeno svako zastupanje. Zaveštalac mora lično, svojom sopstvenom i slobodnom voljom, da iskaže sadržinu svog testamenta. Jedini način da drugo lice učestvuje u procesu nastanka testamenta je taj da daje savete koje se tiču forme, a nikako sadržine, jer će u suprotnom slučaju testament biti poništen;
5. formalni pravni posao - je onaj za čiju se punovažnost zahteva da bude sastavljen u naročitoj formi koju propisuje zakon (tzv. forma ad solemnitatem). Naš zakon dozvoljava više formi testamenta;
6. jednostrano opoziv pravni posao - obzirom na to da je testament jednostrani, strogo lični i dobročin posao, proizlazi ovlašćenje zaveštaoca da u svakom trenutku opozove tu svoju poslednju volju. Jedino ograničenje koje se njemu postavlja je to da on mora testament da opozove u nekoj od zakonom određenih formi za sastavljanje testamenta. On ne mora da testament opoziva baš u onoj formi u kojoj ga je sastavio!